

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Wnętrze kaplicy przy ul. Brzeskiej 12 w Warszawie

Autor opracowania: dr Piotr Owczarek

Żyrardów, wrzesień 2024 r.

1. KARTA TYTUŁOWA

1.1. Identyfikacja obiektu

Rodzaj obiektu:

budynek murowany - tynk, ceramiczna posadzka,
elementy drewniane.

Czas powstania: pocz. XX w.

Adres: ul. Brzeska 12, Warszawa

2. DANE OGÓLNE

2.1. Przedmiot opracowania

Przedmiotem opracowania jest program prac konserwatorskich dotyczący elementów wystroju i wyposażenia wnętrza kaplicy.

2.3. Zakres opracowania

Opracowanie zawiera:

- opis budowy technologicznej i stanu zachowania poszczególnych elementów,
- program prac konserwatorskich (z proponowaną technologią ich wykonania),
- dokumentację fotograficzną.

3. BUDOWA TECHNOLOGICZNA I STAN ZACHOWANIA

3.1. Tynki

Ściany wnętrza kaplicy wykończono tynkami, z zastosowaniem zapraw mineralnych, prawdopodobnie wapienno-cementowych z gruboziarnistym wypełniaczem kwarcowym w spodniej warstwie obrzutki i drobniejszym piaskiem w wierzchniej warstwie wykończeniowej. Powierzchnię tynków starannie opracowano na gładko.

Wierzchnią warstwę wykończenia ścian stanowiła farba, prawdopodobnie wapienna, w kolorze przełamanej bieli, której obecność potwierdziły odkrywki stratygraficzne wykonane w ramach przeprowadzonych badań konserwatorskich, zrealizowanych na potrzeby opracowania niniejszej dokumentacji projektowej. Zidentyfikowany kolor to NCS S 2010-Y10R.

Zachowane, oryginalne tynki wewnątrz kaplicy zachowane są w dość dobrym stanie. Zaobserwować można jedynie nieliczne odspojenia, spękania i osypywanie się zaprawy – najbardziej intensywne w narożniku, w okolicach wejścia, z tyłu kaplicy. Poza tym zidentyfikowano wykonane w sposób nieestetyczny miejscowe naprawy tynku, głównie w związku z montażem instalacji elektrycznej.

Wapienna farba z pierwotnego opracowania wykazuje niski stopień przyczepności do podłoża oraz słabą spoiłość, typową dla materiałów wapiennych. Z tego powodu kładziono w następnych latach kolejne warstwy farb w tym farbę olejną (w cokołowej części), bardziej odporną na mechaniczne uszkodzenia. Twarda, szczelna powłoka odspaja się jednak od słabszego podłoża, pęka i łuszczy się wraz ze wszystkimi poprzednimi warstwami.

3.2. Ceramiczna posadzka

Wewnątrz kaplicy zachowana jest pierwotna, ceramiczna posadzka skonstruowana z kombinacji ośmiokątnych oraz kwadratowych płytek, dających prosty, czarno-biały wzór.

Płytki montowano do betonowej posadzki przy użyciu dość mocnej zaprawy mineralnej, prawdopodobnie cementowej.

W centralnej części posadzki, najbardziej eksploatowanej, zaobserwować można odspojenia pojedynczych płytek. Jednak przeważająca część kompozycji zachowana jest w dostatecznym stanie. Zaobserwować można nieliczne spękania, drobne ubytki i wykruszenia.

Poza tym na powierzchni utworzyły się nieestetyczne nawarstwienia związane z intensywnym użytkowaniem obiektu.

3.3. Drewniane elementy – strop i empora chóru muzycznego

Deskowanie stropu wykonano z drewna sosnowego. Deski łączono metodą na tzw. pióro-wpust.

Konstrukcję empory chóru wykonano również z drewna sosnowego.

Wszystkie elementy drewniane wykończono warstwą kryjącej farby w kolorze złamanej bieli, prawdopodobnie olejnej. Zidentyfikowany pierwotny kolor wykończenia to NCS 1510-Y10R.

Drewno deskowania stropu zachowane jest w zróżnicowanym stanie. Zaobserwować można występującą lokalnie, zaawansowaną zgniliznę i miejscowo całkowity rozpad, związane prawdopodobnie z punktowym przeciekiem dachu i stałym zawilgoceniem drewna. Poza tym stwierdzono dobry stan deskowania i odsłoniętej części konstrukcji więźby dachowej.

Drewniana konstrukcja empory chóru zachowana jest zasadniczo w dobrym stanie. Wyjątek stanowią jednak stopnie schodów, wykazujące wadliwe pochylenie związane prawdopodobnie z częściowym zużyciem konstrukcji.

Wszystkie elementy drewniane poddawano w późniejszych latach nieprofesjonalnym pracom naprawczym, polegającym na mechanicznym szlifowaniu pierwotnej warstwy i nakładaniu kolejnych warstw farby.

4. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

4.1. Wnioski i założenia konserwatorskie

Wpisana do rejestru, zabytkowa kaplica posiada cenne wartości historyczne i artystyczne. Stanowi ona istotny element dziedzictwa kulturowego Starej Pragi a w związku ze złym stanem zachowania należy podjąć niezbędne działania konserwatorskie powstrzymujące postępujące procesy degradacji substancji zabytkowej. Istotnym celem planowanych prac powinno być także przywrócenie wnętrzu utraconych, pierwotnych cech estetycznych i stylistycznych.

Prace przy tynkach powinny polegać na skuciu zdegradowanych partii zapraw i uzupełnieniu ubytków zaprawami tynkarskimi opartymi na spoiwie cementowo-wapiennym. W ramach prac restauratorskich należy przywrócić historyczny wyraz stylistyczny, w tym przede wszystkim pierwotne opracowanie kolorystyczne, zgodne z wynikami badań konserwatorskich. W trakcie realizacji prac konieczny jest stały nadzór konserwatorski a w przypadku identyfikacji dodatkowego opracowania kolorystycznego ścian, niedostępnych obecnie z poziomu posadzki, należy niezwłocznie powiadomić o tym urząd konserwatorski.

Pełnej konserwacji i restauracji należy poddać historyczną, ceramiczną posadzkę. Zupełnie zdegradowane fragmenty kompozycji należy zrekonstruować, z zastosowaniem indywidualnie zamówionego materiału ceramicznego.

Zabiegów konserwatorskich i restauratorskich wymagają drewniane elementy wystroju i wyposażenia – deski stropu oraz konstrukcja empory chóru.

Aby zachować estetyczny i historyczny wyraz wnętrza kaplicy należy pozostawić po przeprowadzonych pracach wartościowe elementy wystroju: obraz z wizerunkiem Serca Jezusowego nad ołtarzem, drewniany krucyfiks, obraz z wizerunkiem Matki Boskiej Częstochowskiej oraz żyrandol i kinkiety (zob. dokumentacja fotograficzna – zdjęcia 1, 5, 13, 14). Elementy te należy delikatnie oczyścić z luźnych nawarstwień, kurzu itp.

Drewniany podest przed ołtarzem jest wtórnym elementem wyposażenia kaplicy. W przypadku pozostawienia go we wnętrzu należy go poddać pracom restauratorskim – powierzchnię przeszlifować i pokryć warstwą bezbarwnego lakieru, matowego na bazie spoiwa poliestrowego.

4.2. Proponowane postępowanie konserwatorskie

4.2.1. Tynki wewnątrz kaplicy

1. Przegląd tynków pod kątem przyczepności do podłoża.
2. Skucie zdegradowanych oraz odspojonych fragmentów tynku. Wtórne tynki cementowe, o dobrej przyczepności do podłoża i estetycznym opracowaniu należy zachować.
3. Mechaniczne oczyszczenie ścian z luźnych powłok malarskich.
4. Pokrycie ścian zaprawą tynkarską opartą na spoiwie wapienno-cementowym. Zaleca się zastosowanie dostępnych na rynku, gotowych mieszanek zapraw przeznaczonych do prac tynkarskich w obiektach zabytkowych. Należy zastosować system dobranych ze sobą warstw zapraw jednego producenta:
 - warstwa szczepna,
 - tynk,
 - gładź.

W celu wyrównania chłonności podłoża, wierzchnią warstwę tynków pozostawionych oraz dodanych należy pokryć preparatem gruntującym, opartym na spoiwie akrylowym.

5. Malowanie ścian z zastosowaniem odpornej na wytarcia i zmywalnej farby, na bazie bezrozpuszczalnikowej dyspersji akrylowej.

Należy przywrócić pierwotny wystrój kolorystyczny wnętrza z zastosowaniem odpowiednio dobranej, złamanej bieli: NCS S 2010-Y10R.

Próbkę wskazanego koloru należy przedstawić do komisyjnej akceptacji z udziałem urzędu konserwatorskiego.

4.2.2. Ceramiczna posadzka

1. Demontaż luźnych płytek

2. Wykonanie prób oczyszczania posadzki z nawarstwień.

Należy sprawdzić dostępne na rynku czyszczące preparaty chemiczne z zawartością substancji powierzchniowo czynnych, przeznaczonych do oczyszczania powierzchni kamieni, w tym ceramiki. Zanieczyszczenia woskowe należy usuwać przy użyciu rozpuszczalników organicznych.

Czyszczenie wspomagać strumieniem sprężonej pary wodnej.

3. Oczyszczenie posadzki metodą wybraną na podstawie prób.
4. Klejenie spękanych płytek z zastosowaniem odwracalnych klejów na bazie żywic akrylowych.
5. Rekonstrukcja brakujących płytek. Materiał ceramiczny o odpowiednich wymiarach i właściwościach należy zamówić u wyspecjalizowanego producenta.
6. Montaż zdemontowanych oraz zrekonstruowanych płytek z zastosowaniem zaprawy cementowo-wapiennej.
7. Zabezpieczenie powierzchni posadzki bezbarwnym woskiem przeznaczonym do kamienia. Powierzchnię, po odparowaniu rozpuszczalnika wosku należy delikatnie wypolerować.

4.2.3. Drewniane elementy wyposażenia i wystroju – deskowanie stropu i konstrukcja empory chóru

1. Przegląd desek stropowych pod kątem stanu zachowania i wytypowanie zdegradowanych elementów do wymiany.
2. Wymiana zdegradowanych desek stropu z zastosowaniem surowca sosnowego, montowanego zgodnie z pierwotną techniką.
3. Usunięcie wierzchniej, nierównej warstwy wtórnych powłok malarskich oraz ich luźnych partii. Dopuszcza się rezygnację z całkowitego usuwania wtórnych powłok malarskich. Konieczne będzie jednak mechaniczne szlifowanie wierzchniej warstwy w celu wyrównania podłoża pod malowanie.
4. Dezynfekcja desek stropowych, zwłaszcza w miejscach styku drewna porażonego mikrobiologicznie z drewnem zdrowym. Należy zastosować dostępne na rynku preparaty grzybobójcze do drewna.
5. Uzupełnienie ubytków drewna z zastosowaniem mas szpachlowych o spoiwie akrylowym lub poliestrowym, przeznaczonych do zabytkowej stolarki.
6. Pokrycie drewna kryjącą, nawierzchniową warstwą malarską.

Przed malowaniem powierzchnię należy gruntować w celu wyrównania chłonności, proponuje się grunt akrylowy przeznaczony do prac przy zabytkowej stolarce.

Do malowania nawierzchniowego proponuje się dwukrotnie nakładany dwuskładnikowy, barwny i półmatowy lakier na bazie akrylanu w kolorze złamanej bieli NCS 1510-Y10R.

4.2.4. Metalowy żyrandol i kinkiety

1. Demontaż elementów.
2. Usunięcie luźnych nawarstwień, kurzu.
3. Oczyszczenie powierzchni metalu preparatem na bazie niejonowych środków powierzchniowo czynnych dedykowanym do miedzi, mosiądzu.
4. Montaż elementów.

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

Fot. 1. Wnętrze kaplicy przy ul. Brzeskiej 12 w Warszawie; widok ogólny

Fot. 2. Wnętrze kaplicy przy ul. Brzeskiej 12 w Warszawie; widok ogólny

Fot. 3. Wnętrze kaplicy przy ul. Brzeskiej 12 w Warszawie; widok ogólny

Fot. 4. Wnętrze kaplicy przy ul. Brzeskiej 12 w Warszawie; widok ogólny

Fot. 5. Wnętrze kaplicy przy ul. Brzeskiej 12 w Warszawie; widok ogólny

Fot. 6. Wnętrze kaplicy przy ul. Brzeskiej 12 w Warszawie; widok schodów

Fot. 7, 8. Wnętrze kaplicy przy ul. Brzeskiej 12 w Warszawie; widok empory i stropu

Fot. 9, 10. Wnętrze kaplicy przy ul. Brzeskiej 12 w Warszawie; widok posadzki

Fot. 11, 12. Wnętrze kaplicy przy ul. Brzeskiej 12 w Warszawie; widok posadzki

Fot. 13, 14. Wnętrze kaplicy przy ul. Brzeskiej 12 w Warszawie; żyrandol

Fot. 15, 16. Wnętrze kaplicy przy ul. Brzeskiej 12 w Warszawie; widok zniszczeń tynku

Fot. 17. Wnętrze kaplicy przy ul. Brzeskiej 12 w Warszawie; odkrywka na tynku – widoczna pierwotna warstwa malarska w kolorze złamanej bieli

Fot. 18. Wnętrze kaplicy przy ul. Brzeskiej 12 w Warszawie; fragment stropu

Fot. 19, 20. Wnętrze kaplicy przy ul. Brzeskiej 12 w Warszawie; fragmenty stropu; widoczna pierwotna warstwa malarska (nr 1)

Fot. 21, 22. Wnętrze kaplicy przy ul. Brzeskiej 12 w Warszawie; odkrywki na podporach empory;
widoczna pierwotna warstwa malarska (1)

Fot. 23. Wnętrze kaplicy przy ul. Brzeskiej 12 w Warszawie; odkrywka na balustradzie empory;
widoczna pierwotna warstwa malarska (1)